1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

БУЗОҚЛАРДА КОЛИБАКТЕРИОЗ: ХАВФ ОМИЛЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ ВА КУРАШ ЧОРАЛАРИ (ХЎЖАЙЛИ ТУМАНИ МИСОЛИДА)

Сапарбаева Жулдыз Искендеровна

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали 1-курс магистранти

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311047

NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus

SAHIFALAR
240–243

NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Сапарбаева Ж.И. Бузоқларда колибактериоз: хавф омилларининг таҳлили ва кураш чоралари (Хўжайли тумани мисолида) // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 240–243. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311047

АННОТАТСИЯ Мақолада бузоқларда колибактериоз касаллигининг сабаблари, патогенези ва хавф омиллари адабиётлар асосида таҳлил қилинган. Колострум бериш вақти ва миқдори, туғиш жойининг санитария ҳолати ҳамда бузоқларни сақлаш шароитлари касалликнинг асосий хавф омиллари сифатида кўриб чиқилган. Хўжайли тумани шароитида ушбу омилларни камайтиришга қаратилган амалий кураш чоралари таклиф этилган.

КАЛИТ СЎЗЛАР бузоқ, колибактериоз, Escherichia coli, колострум, пассив иммунитет, зоогигиена, профилактика.

ABSTRACT The article analyses, on the basis of the scientific literature, the causes, pathogenesis and risk factors of colibacillosis in calves. Colostrum timing and volume, the sanitary condition of calving areas and the housing conditions of calves are considered as the main risk factors. Practical control measures aimed at reducing these factors under the conditions of the Khojayli district are proposed.

KEYWORDS calf, colibacillosis, Escherichia coli, colostrum, passive immunity, zoohygiene, prophylaxis.

АННОТАЦИЯ В статье на основе данных научной литературы анализируются причины, патогенез и факторы риска колибактериоза телят. В качестве основных факторов риска рассматриваются сроки и объём получения молозива, санитарное состояние мест отёла и условия содержания телят. Предложены практические меры по снижению этих факторов в условиях Ходжейлийского района.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА телёнок, колибактериоз, Escherichia coli, молозиво, пассивный иммунитет, зоогигиена, профилактика.

КИРИШ

Бузоқлар чорвачиликда келажак подасининг асоси ҳисобланади, шунинг учун уларнинг ҳаётининг дастлабки ҳафталаридаги соғлиғи катта иқтисодий аҳамиятга эга. Шу даврда энг кўп учрайдиган юқумли касалликлардан бири неонатал ич кетиши бўлиб, унинг асосий қўзғатувчиси энтеротоксиген Escherichia coli (ETEC) ҳисобланади. Acres (1985) кўрсатганидек, бактерия ичакнинг ингичка қисмида жойлашиб,

энтеротоксин ишлаб чиқаради ва бу токсин ичакка суюқликнинг ҳаддан ташқари кўп ажралишига олиб келади. Натижада бузоқ тез сувсизланади ва касаллик кўпинча ўлим билан тугайди [1].

Касалликнинг тарқалиш ёъли ҳам муҳим. Касал ёки бактерияни тарқатувчи ҳайвонлар муҳитга E. coli ажратади, туғилгандан кейин кўп ўтмай бузоқлар эса уларни оғиз орқали ютади. Яъни касаллик юқиш занжири туғиш жойи, тўшама, сут бериш жиҳозлари ва она сигир орқали ишлайди. Шу сабабли колибактериозга қарши кураш фақат даволаш билан чекланмасдан, бутун занжирни бузишга қаратилиши керак [1].

Хўжайли тумани чорвачилигида бузоқлар туғилгандан кейин сут билан озиқлантирилади ва кўп ҳолларда уларни ёпиқ жойларда сақлаш кузатилади. Бу омиллар касалликнинг тарқалиши учун қулай шароит яратиши мумкин. Шу сабабли ушбу мақоланинг мақсади адабиётлардаги маълумотларни таҳлил қилиш, хавф омилларини аниқлаш ва маҳаллий шароитга мос профилактика чораларини асослашдан иборат.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

1. ПАТОГЕНЕЗ ВА КЛИНИК БЕЛГИЛАР

Адабиётларда колибактериознинг икки асосий клиник шакли қайд этилган: ич кетиши ва септитсемик шакл. Биринчи шаклда бактерия ичак деворида кўпайиб, сувсизланиш ва электролит мувозанатининг бузилишига сабаб бўлади. Иккинчи шаклда эса бактерия қонга ўтади ва умумий сепсис ривожланади. Септитсемик шакл одатда иммунитет етарли бўлмаган бузоқларда, ҳаётнинг биринчи икки ҳафтасида учрайди [2].

2. КОЛОСТРУМ ВА ПАССИВ ИММУНИТЕТ

Бузоқнинг касалликка қарши дастлабки ҳимояси она колоструми орқали олинадиган иммуноглобулинларга боғлиқ. Ветеринария адабиётларида кўрсатилишича, бу иммуноглобулинлар ичак девори орқали фақат туғилгандан кейинги қисқа вақт ичида яхши сўрилади. Шунинг учун колострум қанчалик тез берилса, пассив иммунитет шунчалик самарали бўлади [2, 3].

Америкалик тажрибаларга асосланган тавсияларга кўра, бузоққа биринчи овқатланишда тахминан 3–4 литр колострум бериш керак. Энг яхши натижа туғилгандан кейин 1–2 соат ичида эришилади, 4 соатгача қабул қилинади, 12 соатдан кейин эса антитаналарнинг сўрилиши кескин камаяди [3]. Бу маълумотлар колострум бериш вақтини асосий хавф омили сифатида кўрсатади.

3. ЗООГИГИЕНИК ОМИЛЛАР

Колострумнинг ўзи ҳам микроблар билан ифлосланиши мумкин. Тавсияларда янги колострумда умумий микроблар сони 100 000 КОЕ/мл дан, колиформ бактериялар эса 10 000 КОЕ/мл дан ошмаслиги кераклиги таъкидланган. Бундан ташқари, 60 °C ҳароратда 60 дақиқа иссиқлик билан ишлов бериш бактериялар сонини камайтириб, иммуноглобулин миқдорини сақлаб қолади. Битта тажрибада иссиқлик билан ишланган колострум пассив иммунитет етишмовчилигини 30,1% дан 18,6% гача камайтирган [3].

Туғиш жойи ва бузоқлар сақланадиган муҳит ҳам муҳим омил. Ифлос тўшама, намлик ва ортиқча зичлик E. coli нинг муҳитда узоқ сақланишига ва бузоқлар ўртасида тарқалишига ёрдам беради. Шу сабабли зоогигиеник талабларга риоя қилиш профилактиканинг ажралмас қисми ҳисобланади [1].

4. ВАКСИНАТСИЯ

Адабиётларда она сигирларни эмлаш бузоқларда ҳимояни оширишнинг самарали усули сифатида кўрсатилган. Эмланган оналарнинг антитаналари колострум орқали бузоққа ўтади ва касаллик хавфини камайтиради [1]. Бироқ, ваксинанинг тури ва қўллаш тартиби маҳаллий ветеринария хизмати тавсияси билан белгиланиши керак.

ТАҲЛИЛ ВА МУҲОКАМА

Адабиётлар таҳлили шуни кўрсатадики, колибактериознинг асосий хавф омиллари бир-бири билан боғлиқ. Колострумнинг кеч берилиши ёки кам миқдорда берилиши бузоқнинг иммунитетини заифлаштиради. Ифлосланган муҳит эса бактерияларнинг кўпайиши ва юқиши учун шароит яратади. Иккала омил биргаликда таъсир қилганда, касаллик хавфи кескин ортади. Шу сабабли кураш чораларини битта ёъналишда эмас, балки комплекс тарзда олиб бориш зарур.

Қуйидаги жадвалда адабиётлар асосида аниқланган хавф омиллари, уларнинг механизми ва мос келган кураш чоралари умумлаштирилган.

1-жадвал. Колибактериознинг асосий хавф омиллари ва кураш чоралари

Хавф омили	Таъсир механизми *	*Кураш чоралари**
Колострумнинг кеч И берилиши с	ммуноглобулинларнинг Т ўрилиши камаяди соат	уғилгандан кейин 1–2 ичида бериш
Колострум миқдорининг етарли эмаслиги б	Пассив иммунитет паст ўлади лит	Биринчи овқатда 3–4 р бериш
Колострумнинг ифлосланиши о	Бактериялар миқдори Т шади бў	оза жиҳозлар; зарур лса 60 °C да 60 дақиқа иссиқлик ишлови
Ифлос туғиш жойи E. ва тўшама тўп	coli нинг муҳитда Тоз ланиши тўшама	алаш, дезинфексия, ни алмаштириш
Зич сақлаш ва Юқ намлик	иш тезлиги ортади Гуру	ҳлаш, шамоллатиш, қуруқ жой
Она сигирнинг эмланмаганлиги	Антитаналар колострумда кам бўлади та	Ваксинатсия ветеринария всияси билан

Халқ орасида айтиладиган «Мол — бойлик» деган ибора чорвачиликнинг иқтисодий аҳамиятини кўрсатади. Бузоқларнинг ўлими эса бу бойликнинг энг катта ёъқотилиши ҳисобланади. Шу маънода «Эҳтиёт бўлган омон қолади» деган халқ мақоли ҳам профилактиканинг қадриятини ифодалайди: касаллик бошлангандан кейин даволашдан кўра, унинг олдини олиш арзонроқ ва самаралироқ бўлади. Бу фикр замонавий ветеринария ёндашуви билан тўлиқ мос келади.

Адабиётлар таҳлилида бир қатор чекловлар ҳам бор. Кўпгина маълумотлар Шимолий Америка ва Европа фермаларида олинган бўлиб, уларни Хўжайли тумани

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311047

шароитига тўғридан-тўғри кўчириш эҳтиёткорликни талаб қилади. Шу боис маҳаллий ветеринария назорати ва дала тадқиқотлари орқали бу тавсияларни текшириш зарур.

КУРАШ ЧОРАЛАРИ

Таҳлил натижаларига таяниб, Хўжайли тумани шароитида бузоқларда колибактериозга қарши қуйидаги чораларни тавсия этамиз:

1. Колострум билан таъминлаш. Бузоқ туғилгандан кейин 1–2 соат ичида биринчи овқатда 3–4 литр сифатли колострум берилиши керак. Эҳтиёж бўлса, колострумни найча орқали бериш мумкин.

2. Колострум сифатини назорат қилиш. Колострум захираси тоза идишларда сақланади. Сифатга шубҳа бўлганда, иссиқлик билан ишлов бериш усули қўлланади.

3. Туғиш жойи ва тўшама. Туғиш жойи тозаланиб, дезинфексия қилинади. Қуруқ ва тоза тўшама ишлатилиб, ҳар бир туғишдан кейин алмаштирилади.

4. Киндикни ишлаш. Туғилгандан кейин киндик ёдли эритма билан ишланади.

5. Сақлаш шароити. Бузоқлар ёши ва ҳолатига қараб гуруҳланади, зичлик меъёрдан ошмайди, шамоллатиш таъминланади.

6. Касал бузоқларни ажратиш. Касал бузоқлар соғломларидан ажратилади ва ветеринария шифокори тавсияси билан даволанади. Сувсизланишнинг олдини олиш учун суюқлик бериш муҳим.

7. Она сигирларни эмлаш. Туғишдан олдин она сигирларни колибактериозга қарши эмлаш маҳаллий ветеринария хизмати билан келишилган ҳолда амалга оширилади.

8. Мониторинг. Ҳар бир бузоқнинг касаллик тарихи ёзиб борилади ва касаллик белгилари эрта аниқланади.

ХУЛОСА

Адабиётлар таҳлили бузоқларда колибактериознинг асосий хавф омиллари колострумнинг кеч ёки кам берилиши, ифлосланган колострум ва муҳит, зич сақлаш ҳамда она сигирларнинг эмланмаганлиги эканлигини кўрсатди. Бу омиллар бир-бири билан боғлиқ бўлиб, уларни комплекс тарзда бартараф этиш касалликнинг олдини олишда энг самарали ёъл ҳисобланади. Тавсия этилган чораларни Хўжайли тумани шароитида дала тадқиқотлари орқали синаб кўриш келгуси ишларнинг асосий ёъналиши бўлиши керак.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Acres S. D. Enterotoxigenic Escherichia coli infections in newborn calves: a review // Journal of Dairy Science. – 1985. – Vol. 68, No. 1. – P. 229–256.
2. Septicemic colibacillosis and failure of passive transfer of colostral immunoglobulin in calves // Veterinary Clinics of North America: Food Animal Practice. – 1985. – Vol. 1, No. 3. – P. 445–459. DOI: 10.1016/S0749-0720(15)31295-0.
3. Swartz, Hadfield, Taylor, Mathews. Colostrum Management for Dairy Calves. Utah State University Extension, 2026. [Qisqa tavsifi: extension.usu.edu].
4. Whittier W. D. Management Considerations to Control Calf Diarrhea // American Association of Bovine Practitioners Conference Proceedings. – 1999. – P. 123–127.